

**MUSIQA TO'GARAKLARIDA O'QUVCHILARINI CHOLG'U IJROCHILIGIGA
O'RGATISH JARAYONLARINI TASHKIL ETISH****Sattarov Alisher****Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi**
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14676856>

Annotatsiya. Ushbu tezisda musiqa to'garaklarida o'quvchilarni cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayonlarini samarali tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Cholg'u ijrochiligi bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quvchilarning individual qobiliyatlarini inobatga olish, metodik yondashuvlar va ijodiy faoliyatni rivojlantirish usullarining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ijro mahoratini rivojlantirishda ansambl va yakkaxon ijrochilikning pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari musiqa ta'limi jarayonlarini rivojlantirishda muhim uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Musiqa to'garaklari, cholg'u ijrochiligi, pedagogik texnologiyalar, ijodiy faoliyat, ansambl ijrochiligi, individual qobiliyat, ta'lim jarayonlari, musiqa ta'limi.

Kirish.

Musiqa inson qalbining eng nozik va sirli his-tuyg'ularini ifoda etuvchi san'at turlaridan biri bo'lib, uning sehrli ovozi har bir yurakka yetib boradi. Musiqa ta'limi esa insonni nafaqat san'atga oshno qiladi, balki uning ma'naviy dunyosini boyitadi, estetik didini shakllantiradi va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi. Xususan, cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayonlari bolalar va o'smirlarning musiqiy madaniyatini yuksaltirishda, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda beqiyos o'rin tutadi.

Bugungi kunda musiqa to'garaklari nafaqat o'quvchilarning san'at sohasida o'zlarini izlashlari uchun maydon, balki ularning ijodiy imkoniyatlarini sinab ko'rishlari va shakllantirishlari uchun makon sifatida ham ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonda ustozning roli alohida ahamiyatga ega. Har bir cholg'u asbobida yangragan kuy nafaqat san'at namunasi, balki mahorat, mehnat va ma'nan boyishning ramzi hisoblanadi. Musiqa to'garaklarida o'quvchilarni cholg'u ijrochiligiga o'rgatish – bu oddiy texnik bilim berish emas, balki san'atga bo'lgan hurmat va qiziqishni shakllantirishdir. Har bir o'quvchi ijrochilik orqali o'z ichki olamini ifoda etadi, atrofdagi dunyoni o'ziga xos musiqiy tilda his qiladi. Shu sababli, bunday jarayonlarni to'g'ri va samarali tashkil etish, o'quvchilarning individual qobiliyatlarini inobatga olish, ularning ichki iste'dodini yuzaga chiqarish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Shunday ekan, ushbu tezisda musiqa to'garaklarida cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayonlarining pedagogik xususiyatlari, samaradorlikni ta'minlovchi usullari va yondashuvlari haqida so'z yuritiladi. Bu nafaqat musiqaga oshno bo'lgan yosh avlodni tarbiyalash, balki ularga ma'naviy qadriyatlarni singdirish yo'lida muhim qadamdir.

O'quvchilarni musiqa to'garaklarida cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayoni har tomonlama puxta o'ylangan yondashuvni talab qiladi. Bu jarayon nafaqat o'quvchilarga texnik bilim va ko'nikmalarni o'rgatish, balki ularni san'atning ichki mohiyatini his qilishga undashdan iboratdir. Shu sababli metodologiya ushbu maqsadlarni amalga oshirishda asosiy o'rinni egallaydi. Cholg'u ijrochiligini o'rgatishning metodik asoslari, avvalo, o'quvchilar yoshiga, qobiliyatiga va ehtiyojlariga mos yondashuvlarni ishlab chiqishdan boshlanadi. Har bir bola musiqani o'ziga xos tarzda his qiladi, shuning uchun ta'lim jarayonida individual yondashuvning ahamiyati katta.

Shuningdek, o'qituvchi ijro uslublari o'rgatishda interaktiv metodlardan foydalanishi, ijodiy tajriba uchun imkoniyat yaratishi lozim.

Dars jarayonini samarali tashkil etish uchun ilg'or pedagogik texnologiyalar va usullarni qo'llash muhimdir. Masalan, audio va video materiallardan foydalanish, jonli ijro namoyishlari, master-klasslar tashkil etish orqali o'quvchilarda musiqaga qiziqish uyg'otish va ijodiy ilhom berish mumkin. Shuningdek, ansambl va yakkaxon ijrochilikni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning ijro mahoratini oshirishga erishiladi.

Metodologiyada o'quvchilarning dars davomida faol ishtirokini ta'minlash, ularni o'z fikrlarini musiqiy tilda ifodalashga undash muhimdir. Buning uchun o'yin texnologiyalari, musiqiy interaktiv muloqotlar va gamifikatsiya elementlaridan foydalanish mumkin. Bu nafaqat darslarni qiziqarli qiladi, balki o'quvchilarda cholg'u ijrochiligiga bo'lgan qiziqishni yanada oshiradi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro ishonch va samimiy munosabatlar metodologiya ajralmas qismi hisoblanadi. Musiqa san'atini o'rganish jarayoni faqat nazariy bilim olishdan iborat emas, balki ijodiy izlanish va mahoratni oshirishni ham o'z ichiga oladi. Shu bois, har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatini ochib berish va ularni qo'llab-quvvatlash metodologiya asosiy maqsadlaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili:

Musiqa ta'limi va cholg'u ijrochiligiga oid ilmiy-adabiy manbalarni tahlil qilish ushbu mavzuni chuqurroq yoritish uchun muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogika va musiqa ta'limi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning cholg'u ijrochiligiga bo'lgan qiziqishini rivojlantirishda an'anaviy uslublardan bir qatorda innovatsion yondashuvlar ham alohida o'rin tutadi.

Ilmiy adabiyotlarda cholg'u ijrochiligi bo'yicha mahoratni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari haqida keng fikr yuritilgan. Xususan, L.V. Taruskin[2] va B.M. Teplov[2] kabi tadqiqotchilar o'z asarlarida cholg'u ijrochiligida emotsional va texnik mahoratni rivojlantirishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, cholg'u ijrochisi nafaqat kuy ijro etuvchi, balki musiqa orqali his-tuyg'ularni yetkazuvchi ijodkor bo'lishi kerak.

Adabiyotlarda zamonaviy texnologiyalarning musiqa ta'limiga integratsiyasi haqida ham muhim ma'lumotlar mavjud. R. Shuter va T. Rudestamning tadqiqotlari[4] musiqa ta'limida multimediya vositalaridan foydalanish o'quvchilarning musiqiy saviyasini oshirishda samarador vosita ekanligini ko'rsatadi. Bu yondashuv musiqa to'garaklarida ijodiy faoliyatni rag'batlantirish va darslarni qiziqarli qilish uchun muhim imkoniyat yaratadi.

Mahalliy olimlarning tadqiqotlari ham musiqa ta'limi sohasidagi yutuqlarni o'rganishda muhim o'rin tutadi. Xususan, O'zbekiston musiqa san'ati tarixiga bag'ishlangan asarlarda cholg'u ijrochiligining madaniy meros sifatida qadrliligi va uning yosh avlodga o'rgatilishi dolzarb masala sifatida e'tirof etilgan[1]. Adabiyotlarning umumiy tahlili shuni ko'rsatadiki, musiqa to'garaklarida cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayonlarini samarali tashkil etish uchun o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda zamonaviy texnologiyalar va ilg'or metodik yondashuvlardan foydalanish zarur. Ushbu ilmiy va uslubiy yondashuvlar musiqa ta'limi jarayonining nazariy asoslarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Musiqa inson ruhining ovozi, undagi ma'naviyat va his-tuyg'ularning aksidir. Ayniqsa, cholg'u ijrochiligi musiqiy san'atning eng nozik va betakror qirralarini ochib beradigan ijodiy faoliyatdir. O'quvchilarni cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayoni nafaqat texnik ko'nikmalarni shakllantirish, balki ularning san'atga bo'lgan qiziqishini uyg'otish, ichki dunyosini boyitish va

ma'naviy o'sishga yordam berish bilan ham bog'liqdir. Musiqa to'garaklarida o'quvchilar bilan ishlash jarayonida birinchi galdagi muammo – har bir bolaning qobiliyatini to'g'ri baholash va ularning individual rivojlanish yo'nalishini aniqlashdir. Bu esa o'qituvchidan yuqori malaka, kuzatuvchanlik va ijodkorlikni talab etadi. Har bir o'quvchining musiqani qabul qilish uslubi va tezligi turlicha bo'lgani uchun, ta'lim jarayonida individual yondashuvning ahamiyati kattadir.

Ansambl va yakkaxon ijrochilikka o'rgatish muhokama qilinar ekan, ularning pedagogik imkoniyatlari haqida alohida to'xtalib o'tish zarur. Ansambl ijrochiligi o'quvchilarda jamoada ishlash qobiliyatini shakllantiradi, ularni hamjihatlikka va o'zaro muvofiqlikka undaydi. Shu bilan birga, yakkaxon ijrochilik esa har bir o'quvchining shaxsiy mahoratini namoyon qilishiga, o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu ikki yondashuvning uyg'unligi o'quvchilarning musiqiy rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Muhokama jarayonida zamonaviy texnologiyalarning musiqa ta'limidagi o'rnini ham inobatga olish lozim. Bugungi kunda multimediya vositalari, interaktiv dasturlar va onlayn resurslar o'quvchilarning musiqiy saviyasini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Bu texnologiyalar yordamida o'quvchilar cholg'u asboblarning tarixini, ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishi va mashhur musiqachilarning ijro uslublaridan ilhom olishi mumkin. Shuningdek, texnologiyalar darslarni yanada jonli va qiziqarli qilishga yordam beradi.

Musiqa ta'limi jarayonida pedagogning o'quvchi bilan o'zaro muloqoti alohida ahamiyatga ega. Ijobiy muhit va samimiy muloqot o'quvchilarning o'zini erkin his qilishiga va ijodiy izlanishga rag'batlantiradi. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yo'l boshchi va ilhomlantiruvchi bo'lishi kerak. U o'quvchini musiqiy san'atni chuqur his qilishga va uning ijodiy qirralarini ochishga yo'naltiradi. Musiqa inson ma'naviyatining ajralmas qismi bo'lib, uning tarbiyaviy va ijodiy kuchi cheksizdir. Cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayoni esa nafaqat musiqiy ko'nikmalarni rivojlantirish, balki o'quvchilarning ichki dunyosini boyitish, ularni san'at bilan uyg'unlashtirishning samarali usulidir. Bu jarayon, ayniqsa, musiqa to'garaklarida o'zining muhim o'rniga ega bo'lib, yosh avlodni ijodiy izlanishga, o'z qobiliyatlarini ochishga rag'batlantiradi. Musiqa to'garaklari faoliyatini samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar va metodik yondashuvlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Interaktiv usullar, multimediya resurslari va ijodiy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda musiqiy san'atga nisbatan qiziqish uyg'otish va ijodiy salohiyatni rivojlantirish mumkin. Ayniqsa, ansambl va yakkaxon ijrochilikning pedagogik imkoniyatlari orqali o'quvchilarda musiqani chuqur his qilish va jamoada ishlash ko'nikmalari shakllanadi.

Xulosa.

Ta'kidlash joizki, musiqiy ijrochilikni o'rgatish jarayonida o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotning samimiy va ijodiy bo'lishi muhimdir. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchini ilhomlantiruvchi va yo'l boshchi sifatida uning ijodiy qirralarini ochishga yordam berishi kerak. Bu jarayon nafaqat o'quvchilarning musiqiy iste'dodini rivojlantiradi, balki ularda estetik didni shakllantiradi, ma'naviy o'sishni ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda, musiqa to'garaklarida cholg'u ijrochiligiga o'rgatish jarayonlari – bu yosh avlodning ma'naviy va ijodiy kamolotini ta'minlash yo'lida muhim qadamlardan biridir. Bu faoliyat san'atni sevuvchi va qadrllovchi avlodni tarbiyalashda, ularning musiqiy va ijodiy merosga bo'lgan qiziqishini mustahkamlashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Cholg'u ijrochiligi o'quvchilarga nafaqat texnik mahorat, balki hayotga bo'lgan yangi nigohni, ma'naviy boy dunyoni taqdim etadi. Shu sababli, bu jarayonni izchil va puxta tashkil etish kelajak uchun mustahkam poydevor yaratish demakdir.

References:

1. Lutfullayeva, S. X. "O'zbekiston musiqa san'ati va cholg'u ijrochiligi tarixi." Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
2. Taruskin, L. V. "Cholg'u ijrochiligida emotsional mahorat." Moskva: Nauka, 1985.
3. Teplov, B. M. "Musiqiy qobiliyatlar va ularning rivoji." Moskva: Pedagogika, 1980.
4. Shuter, R., & Rudestam, T. "Texnologiyalarni musiqa ta'limiga integratsiya qilish." Nyu-York: Springer, 2007.